

УНИВЕРЗИТЕТ У БАЊОЈ ЛУЦИ
ЕКОНОМСКИ ФАКУЛТЕТ

ЕКОНОМСКИ ФАКУЛТЕТ
Универзитета у Бањој Луци

ПРИМЉЕНО: 7.9.2016			
ОРГ. ЈЕД.	БРОЈ	ПРИЛОГ	ОРИГИНАЛНОСТ
13/11	1530	16	

ИЗВЈЕШТАЈ

о оцјени подобности теме и кандидата за израду докторске тезе

ПОДАЦИ О КОМИСИЈИ

Одлуком Наставно-научног вијећа Економског факултета Универзитета у Бањој Луци број 13/3.1180-VIII-9.4/16 а на основу члана 149. Закона о високом образовању, члана 54. Статута Универзитета у Бањој Луци и члана 20. Статута Економског факултета, на сједници одржаној 06.07.2016. године именована је Комисија за оцјену подобности кандидата и теме докторске дисертације кандидата мр Родољуба Топића под насловом: „КРЕИРАЊЕ МОДЕЛА РУРАЛНОГ РАЗВОЈА У РАЗВИЈЕНИМ ЗЕМЉАМА” у саставу:

1. Др Горан Поповић, редовни професор, Економски факултет Универзитета у Бањој Луци, ужа научна област *Теоријска економија и међународна економија*, предсједник,
2. Др Станко Станић, редовни професор, Економски факултет Универзитета у Бањој Луци, ужа научна област *Операциона истраживања*, члан и
3. Др Гојко Рикаловић, редовни професор, Економски факултет Универзитета у Београду, ужа научна област *Економска политика и развој*, члан.

Комисија је детаљно прегледала биографске податке о кандидату, стручне квалификације кандидата, досадашњи научно-истраживачки рад, објављене научне и стручне радове, оцијенила је оригиналност, значај и научни допринос истраживања које кандидат намјерава провести. Након разматрања подобности кандидата мр Родољуба Топића и теме под насловом „Креирање модела руралног развоја у развијеним земљама“, у пуној међусобној сагласности подноси Вијећу овај Извјештај.

1. БИОГРАФСКИ ПОДАЦИ, НАУЧНА И СТРУЧНА ДЈЕЛАТНОСТ КАНДИДАТА

Име и презиме: Родољуб Топић

Датум рођења: 22.06.1979. године

ЈМБГ: 2206979101931

Адреса становања: Светосавска 1, Козарска Дубица

Телефон: 065/634-822

Е-маил: rodoljub.topic@gmail.com

Образовање:

- Економски техничар (1998), средња економска школа „Светозар Милетић”, Нови Сад
- Дипломирани економиста (22.01.2007. године), Економски факултет Бања Лука, тема дипломског рада: „Могућности интегрисања земаља Западног Балкана у Европску унију”,
- Магистрирао на постдипломском студију „Свјетска трговина и Европска унија” на Економском факултету Универзитета у Бањој Луци. Тема магистарског рада: „Утицај руралне политике на развој мање развијених подручја Европске уније”

Радно искуство:

- 2004–2006. Савез студената Економског факултета Универзитета у Б. Луци
 - Предсједник
- 2006–2007. А.Д. Чајавец, елементи аутоматике Челинац
 - члан Управног Одбора.
- 2008–2010. Чајавец СУ АД Бања Лука - предсједник Надзорног одбора.
- 2007–2009. Руководилац сектора ризика и кредитне анализе у предузећу
 - Нова Леасинг АД Бања Лука.
- 2009–2010. Водовод АД Козарска Дубица – Извршни директор за
 - административне, рачуноводствено – финансијске и
 - комерцијалне послове (остварени изузетни резултати у
 - пословању, предузеће изашло из зоне губитка).
- 2012– ХПК АД Драксенић, члан надзорног одбора
- 2010–2015 Електрокрајина АД Бања Лука, - Руководилац РЈ
 - Електродистрибуција Козарска Дубица (остварени најбољи резултати по питању дистрибутивних губитака)
- 2015–данас Електрокрајина АД Бања Лука (извршни директор)

Научно-истраживачки и стручни рад

Кандидат мр Родољуб Топић је након стицања звања магистра економских наука објавио три научна прегледна рада из области теоријске и међународне економије.

У наставку се даје преглед објављених радова.

Радови који су категорисани као прегледни:

1. Топић, Р, Спасојевић, Б. (2016): Савремени аспекти односа пољопривреде и руралног развоја, *Economics*, часопис за економску теорију и анализу Oikos института и научно истраживачког центра у Бијељини. Овај часопис је категорисан у прву категорију са 27 бодова на ранг листи научних часописа Министарства науке и технологије Републике Српске. Часопис је за штампу 2016 рецензиран као прегледни чланак.

У овом научном прегледном раду аутори истражују положај и мјесто пољопривреде у контексту њене везе са руралним развојем. У већини развијених земаља, али и чланицама Европске уније овај однос је прворазредна истраживачка тема. Аутори са аргументима поткрепљују чињеницу да је модел руралног развоја сложенија и модернија модификација модела пољопривредног развоја, при чему се посебно истичу њихове економске везе. Већ сада, постоје и противници великих улагања у рурални комплекс. Они сматрају да су инвестиције у рурални развој неефикасне и противе се прелијевањима средстава за директну подршку пољопривреди у фондове за рурални (територијални) развој. Али, велики је број оних који се залажу за имплементацију модела интегралног руралног развоја, као савременог регионалног развојног концепта који сублимира рјешавање економских, социјалних, демографских, еколошких и других проблема. Овај приступ је заступљен у развијеним земљама, али и у слабије развијеним европским државама. Овај научни чланак је коректно структуриран, и уз примјену и кориштење адекватне научне методологије и литературе аутори су дошли до концизних и научно релевантних закључака. Обзиром на тенденцију да Босна и Херцеговина што прије приступи Европској унији, свако ново истраживање из сфере развоја модерне пољопривреде, ЗПП и руралног развоја, допуњује скромну научну грађу из економске науке.

2. Топић, Р. Бојић, Д. Ковачевић, С. (2016): Теорија и пракса тржишног социјализма, *Proceedings of the Faculty of Economics in East Sarajevo*. Часопис је категорисан у прву категорију са 27 бодова на ранг листи научних часописа Министарства науке и технологије Републике Српске. Рецензиран је као прегледни чланак.

У овом научном прегледном раду аутори из посебног ракурса истражују теоријске аспекте тржишног социјализма као комбинацију командне и тржишне привреде и као једину алтернативу земљама које нису за чист капитализам, ни чист социјализам. Због евидентне кризе либералног капитализма и пропасти класичног социјализма ова тема је постала веома актуелна. Аутори анализирају примјер Народне Републике Кине као најуспјешнији примјер тржишног социјализма. Полазећи од чињенице да је

пољопривреда стратегијска грана у већини система, аутори уочавају значај ове гране у Кини, у којој су проведене прве, у низу реформи економског система. Аутори су у истраживању користили одговарајућу научну методологију, релевантну литературу, те уз правилно изабран проблем истраживања дошли до научно корисних закључака. Чланак ће употпунити научни фондус Босне и Херцеговине из области економских наука.

3. Топић Родољуб, Предраг Ђурић, Вилендачић Бојан. (2016): Банкарски сектор Републике Српске у условима транзиције. Прегледни чланак за научни часопис *Economics*; часопис за економску теорију и анализу *Oikos* институт - научно истраживачки центар, Бијељина, категорисан је у прву категорију са 27 бодова на ранг листи часописа Министарства науке и технологије Републике Српске.

У овом научном раду аутори анализирају промјене банкарског сектора Републике Српске у условима транзиције. У егзактном научном истраживању показују да се транзиција овог сектора није одвијала у правцу рехабилитације постојећих банака, већ се банкарски систем отварао према страним банкама и страном капиталу. У таквом амбијенту дошло је до раста повјерења у банкарски сектор, повећања обима депозита и пласираних кредита. Ово је свакако имало утицај на раст инвестиција, али не и у пољопривреди. Из анализе се уочава да у списку приватизованих и нових банака нема специјализоване банке која би подржавала пољопривреду и рурални развој. То се одразило и на улагања у ову област. Уз добро постављен проблем и методологију истраживања, у овом раду се истичу конкретни, јасни и научно утемељени закључци. Рад ће употпунити научна сазнања из ове области економске науке.

2. ЗНАЧАЈ И НАУЧНИ ДОПРИНОС ИСТРАЖИВАЊА

2.1. Значај истраживања

Интегрални рурални развој представља област економије која изучава специфичне концепције, мјере и поступке рјешавања развојних проблема, како у развијеним, тако и у земљама у развоју. Данас концепт савременог руралног развоја по свим својим одликама представља синтезу позитивних приступа у третману руралног свијета оличеног у пољопривреди, и општег развоја појединих друштвених заједница у току последњих пола вијека. Да би се схватила суштина тог концепта неизбјежно је имати на уму важан проблем: одређивање мјеста пољопривреде у различитим концептима привредног развоја - почев од приоритетног (какав је био у физиократизму), преко других концепата који су запостављали ову привредну грану (нпр. меркантилизму, камерализму, индустријализму оличеном, у марксистичком концепту и концепту дуалне економије и др.) па до новијег концепта неорурализма на који, се у највећој

мјери и ослања савремени концепт интегралног руралног развоја. У том смислу може се рећи да концепт интегралног руралног развоја представља најновије поглавље теорије привредног развоја чије визионирање означава једно од главних развојних усмјерења двадесет и првог вијека (Поповић, и др., 2009). Као савремени концепт развоја, модел је афирмисан у развијеним земљама. Искуства руралног развоја развијених се користе и у земљама у развоју. У том контексту, интерес за интегрални рурални развој у Босни и Херцеговини није изненађење. У садашњој етапи развоја Босна и Херцеговина и њени ентитети настоје да се што више приближе европском искуству. Конвергенција европске праксе не постоји само у области руралног развоја. Она је присутна у многим другим сферама економије и цијелог друштва. Кандидат запажа да је нпр. у развијеној Европи рурални развој постао један од стандардних модела развоја. Европска рурална подручја су данас све привлачнија за различите врсте бизниса, нарочито оних који нису конкурентни у пренасељеним урбаним центрима (Зорка Вујатовић-Закић и Жаклина Стојановић, 1995). Фундаментално обиљежје „руралног приступа” у рјешавању економско-социјалних проблема је територијални приступ економском развоју (за разлику од гранског)

Зачетке модела руралног развоја кандидат налази у „Програму комуналног развоја” и „Програму зелене револуције” (Зорка Вујатовић-Закић, 2001) који настају почетком друге половине прошлог вијека. Идеја о одрживом развоју (*Sustainable Development*) јавља се почетком 1970-тих година прошлог вијека (Извештај *Brundtland* комисије). Одрживи развој испуњава потребе садашњих генерација без угрожавања могућности да буду задовољене потребе будућих генерација.

Темељи политике руралног развоја у ЕЕЗ постављени су *Mansholtovim* планом (1968) који полази од две основне тврдње: (1) да политика нетржишне подршке цијенама сама не рјешава фундаменталне проблеме пољопривреде; и (2) да су цијене у Заједници превисоке да би обезбједили конкурентност и одговарајући извоз.

Увођење и практиковање модела руралног развоја на националним нивоима, а поготово на интернационалном плану није било брзо ни лако. Сам концепт руралног развоја је дуго повезиван са пољопривредом (секторски приступ) да би ипак, крајем двадесетог вијека добио коначну потврду о далеко ширем поимању руралности у земљама развијене тржишне економије. У пракси два најразвијенија економско – социјална региона (Европска унија и САД) ово ширење појма руралности вршено је кроз континуиране реформе аграрне политике из које је и произашао нови приступ дефинисања комплекса руралне економије. У теоријским расправама о концепту интегралног руралног развоја током последње декаде двадесетог вијека посвећено је много пажње тражењу одговора на питање шта тачно значи појам „рурално”. Мада то, на први поглед, може изгледати као тривијално питање, ипак се показало да је оно далеко од лаког дефинисања. Што се тиче поимања „руралности” постоји општа сагласност да је термин рурално социјална конструкција. Историјски, појам рурално се везивао за пољопривреду, али и рибарство, шумарство, рударство и др. У неким

земљама се често употребљава више од једне дефиниције и то у зависности, не само од различитих варијабли које се користе за разграничење руралног и неруралног, већ и различитих прагова за вриједносна разграничења административно-статистичких јединица. Мада још увијек не постоји званична дефиниција „руралности” схватане у позитивном смислу, она је ипак прихваћена као универзална у земљама чланицама ОЕСД. Дефиниција се односи на одређене дијелове земље који су карактеристични по малом броју становника, односно по ниској густини насељености, или према неким социо-економским карактеристикама.

Концепт интегралног руралног развоја је у великој мјери и процес осигурања да популације не буду орјентисане на миграције према урбаним подручјима. Да би се то спријечило, у оквиру пројекције интегралног руралног развоја посвећује се пажња и ублажавању демографског притиска, запошљавању, креирању нових радних мјеста, повећању економског благостања итд. Ови елементи су добили значајно мјесто у израдама националних стратегија развоја како би се спријечила даља депопулација комплетних територија. У дефинисање руралног са националног становишта постоје три основна аспекта анализе (ОЕСД, 1994): (1) величина територијалних јединица и ниво географске хијерархије; (2) коришћени критеријуми за утврђивање карактеристика одређених јединица на датом нивоу, и (3) квантитативни прагови који се користе при дефинисању граница између руралних и осталих подручја. Ова рекапитулација је оквир за различите показатеље који се користе у мјерењу степена руралности. Економска мјерења се темеље на анализи одабраних макроекономских показатеља. За мјерење руралности користе се мултифункционални, економски, али и демографски, природни, одрживи и други показатељи.

Доносиоцима одлука везаних за концепт интегралног руралног развоја је веома важно да схвате суштину проблема руралних подручја, који могу да се рјешавају у оквиру овог концепта. При томе треба имати у виду чињеницу да и овдје постоје различити приступи у зависности од нивоа развијености сваке земље, а који се могу систематизовати као: секторски проблем, територијални концепт, мултисекторски аспект, динамички приступ и др.

Територијални концепт све више је присутан у земљама чланицама ОЕСД. Концепт се превасходно бави просторним разликама са становишта проблема и могућим опцијама њиховог рјешавања.

Мултисекторски концепт, практикован још увијек само у развијеним земљама, бави се читавим низом демографских, социјалних и економских проблема, као и проблема заштите животне средине. У том смислу су важне и међусекторске, и хоризонталне интеграције, активности и политика.

Динамички приступ подразумијева бављење промјенама и прилагођавањима у сфери технологија, екологије, те економије и друштва у цјелини, посматрано средњорочно и дугорочно.

Рурални развој као *секторски проблем* још преовлађује у недовољно развијеним земљама, као и земљама са транзиционом економијом гдје је пољопривреда у фокусу свих анализа, због тога што је она и даље угаони камен руралне економије.

Политика руралног развоја не искључује водећу улогу пољопривреде. Она је у руралном концепту дјелатност чији се *inputi* и *outputi* анализирају и у њима траже резерве и потенцијали који могу развити нове привредне активности, повећати животни стандард, запосленост, насељеност и др. Искуства развијених земаља су потврдила да се такви циљеви могу остварити. Сеоска привреда (рурална економија) је новији термин везан за модел привредног раста. И прије овог развојног модела сеоска економија је будила интерес, прије свега због самоодрживости, али и због одбране од миграција у урбане средине. Географски положај, развијеност, привредна структура и природна богатстава су улазне варијабле овог новог развојног модела.

У пријави докторске дисертације кандидат полемише и наводи да неконвенционалне теорије развоја постају пардигме савремених економских односа. Тако нпр. појам ендогеног развоја, како га дефинише *Bassand* (*Bassand*, и др. 1986) представља супротност традиционалном схватању развоја, односно, ријеч је о модернистичком појму ендогеног развоја. Ендогени развој је схваћен као хипотеза према којој се побољшање социјално-економског благостања руралних области може најлакше реализовати идентификовањем и кориштењем цјелокупних ресурса дате територије (*Ray*, 2000). Такав приступ развоју настаје као алтернатива пракси централизованих влада, и подразумејева дизајнирање активности и интервенције у неким секторима чији се економско-социјални живот разликује, под претпоставком да се социјално-економски проблеми могу ријешити стандардним мјерама, не узимајући у обзир географску локацију и културолошке разлике.

Кандидат издваја став *Lowe*-а (*Lowe*, и др. 1998) по коме су основне карактеристике ендогеног модела руралног развоја:

- Кључни принцип – специфичност ресурса (природни, људски и културолошки) којим нека територија располаже, кључ су одрживог развоја;
- Динамичка (покретачка) сила – локалне иницијативе и предузетници;
- Функција руралних подручја – економија различитих услуга;
- Основни проблеми руралног развоја – ограничена могућност појединих регија и друштвених група да учествују у економским и развојним активностима;
- Фокус руралног развоја – изградња капацитета (вјештине, институције и инфраструктура) и превазилажење социјалне искључености.

Кандидат наводи да егзогени модел одрживог руралног развоја указује на то да је развој значајно одређен екстерним факторима. Рурални развој настаје као посљедица реалокације рада и капитала из урбаних центара који представљају основне стубове економског раста и развоја региона и земље (*Lowe*, 2008).

Из тог разлога политике треба да буду усмјерене на привлачење капитала у руралне

крајеве. Овакав приступ руралном развоју широко је прихваћен у земљама Сјеверне Европе у седамдесетим годинама прошлог вијека. Ово се посебно односи на Велику Британију и Ирску гдје се пореским олакшицама и јавним субвенцијама стимулисане мултинационалне и домаће корпорације да реалоцирају своје ресурсе у руралне крајеве (*Dobson, 1987; Grimes, 1993*).

Као подршка овим политикама рурална подручја су представљена као области које нуде „природне предности” које се огледају у ниским трошковима земље и радне снаге. Без таквих трошковних предности сматрало се да рурални крајеви нуде слабу основу са развој због њиховог технолошког, економског и културолошког заостајања и инфериорности у односу на развијене урбане крајеве (*Lowe, 2008*).

Према овом приступу, варијације у нивоу развоја руралних крајева су објашњене разликама у њиховим могућностима да привуку екстерни капитал и понуде ресурсе неопходне за развој, посебно рад и земљу. Успоравање привредног раста крајем седамдесетих година прошлог вијека и већина развојних политика заснована на привлачењу екстерног капитала су значајно дискредитовани јер нису допринијели развоју вјештина и предузетништва, и трансферу технологија на руралне просторе.

Кандидат у контексту руралног, наводи карактеристике егзогеног модела развоја:

- Кључни принципи – економија обима и концентрације;
- Динамичка (покретачка) сила – урбани стубови раста;
- Функција руралних подручја – храна и друга примарна производња неопходна за ширење урбаних економија;
- Основни проблеми руралног развоја – ниска продуктивност;
- Фокус руралног развоја:
 - ✓ Пољопривредна индустријализација и специјализација;
 - ✓ Подстицање мобилности рада и капитала.

У пријави кандидат наводи и основне теоријске моделе економског раста. Један од често кориштених модела раста је Соловљев модел раста (*Solow, 1956*). Назван је по аутору Роберту Солоу (Нобелова награда 1978). Спада у неокласичне моделе раста. Овај модел је познат и као Солов-Сван-ов модел економског раста. Роберт Солоу и Тревор Сван (1956), али је модел познат у академској јавности као Соловљев модел економског раста (назван по „познатијем” економисти). Модел обликује комплексан приступ теорији економског раста и макроекономској анализи. Карактеристика тог модела је што на једноставан и апстрактан начин описује комплексну економску активност. Соловљев модел раста састоји се од ендогених и егзогених варијабли, а његова основа је неокласична производна функција (*Babić, 2004*):

$$Y = f(K, L, A),$$

гдје су: Y-обим производње, K-обим физичког капитала, L-рад и A-Соловљев

резидуал техничко-технолошког прогреса - ТФП (енг. *TFP Total Factor Productivity*). Кандидат коректно уочава да су за креирање руралног развоја кључни (и недовољни) слиједећи фактори: физички капитал и рад. Иначе, технолошки прогрес се дефинише као дио *outputa* који није резултат нити се може објаснити обимом производних *inputa* (Comin, 2006). Промјене TFP које су независне од промјене *inputa* чине заједнички ефекат свих *inputa* побољшаних техничким унапређењима и Хиксовог неутралног технолошког прогреса (Helpman, 2004). У основи концепта TFP је идеја да постоји „још нешто” (уз традиционалне производне факторе) што утиче на раст производње. У економској литератури то „нешто” се везује за техничко-технолошки прогрес. Када је ријеч о улози TFP у развоју руралних територија, он лимитиран због дефицита научног, техничког и технолошког фондуса. Осим наведених фактора, и други фактори (резидуали) различито утичу на привредни развој руралних простора. Очувана природна средина позитивна је екстерналија, а недостатак инфраструктуре негативна екстерналија која кочи привредни развој, што иницира потребу да рурална подручја мобилишу ендogene потенцијале и привуку екстерне ресурсе.

Одрживост је већ седамдесетих година прошлог вијека постала респектабилна тема системског и планског изучавања, али и практичне имплементације, са циљем ублажавања и елиминације погубних претећих посљедица неконтролисаног раста и урбане експанзије. Последњих деценија је еволуирала теорија одрживог раста и развоја, која уз економске показатеље, укључује еколошке, демографске, социјалне, географске, климатске и друге параметре. Одрживост се као мултифункционална категорија морала почети мјерити вишедимензионално. Нов вриједносни приступ је временом, предимензионирао учешће и улогу некономских параметара. То и није велики проблем када одрживост не зависи искључиво од дијела БДП који је влада спремна уложити у њу. И не само то, већ и мјере којима се потстиче одрживи развој, не могу се проводити од случаја до случаја, или у кратким роковима. Јер, одлучност и одређење за имплементацију политике одрживог развоја не зависи само о процентима и износива националног *outputa* који се издваја за ове намјене, него и о дужини временских интервала у којима ће се мере одрживог развоја примјењивати. У најразвијенијим земљама, прије свега САД, ЕУ, Јапану, иако још увек недовољна, улагања у одрживи развој континуирано расту, остварујући бржи раст од раста БДП. Основна идеја и намјера је форсирање подстицаја за раст и запосленост, јачање конкуренције, привредну диверзификацију, заштиту животне средине и ресурса итд. Дакле, рурални развој у основи има одрживи карактер. Када је у питању одрживи раст, посебно мјесто заузима „зелени” Соловљев модел раста. Модел претпоставља ширу друштвену подршку, па чак и јасну политичку одређеност да се одређени простор (земља или регија) подвргне једном од модела одрживог раста. У основи модела је веза између Кузњецове „еколошке” криве и Соловљевог модела раста (Brock, и др., 2004).

Основни облик Соловљевог модела раста је измјењен проширен у нови облик, назван „зелени” Соловљев модел раста који генерише Кузњецову „еколошку” криву која одражава однос између: (1) емисије загађења и дохотка *per capita*; (2) квалитета животне средине и дохотка *per capita*.

Проширени Соловљев модел раста инкорпорира егзогени техничко-технолошки прогрес и снижавање стопе загађења, што води континуираном економском расту уз раст квалитета животне средине.

Пође ли се од неутралног технолошког прогреса у Хародовом смислу, агрегатна функција производње изгледаће: $Y = f(K, AL)$

Варијабла AL је ефективни рад. То је конкавна производна функција са константним приносима. Њене претпоставке су: (1) штедња обухвата фиксни дио дохотка, па је $S=sY$, при чему је стопа штедње s егзогено одређена; (2) Затворена је економија, G и T су једнаки нули, те сва штедња иде за инвестиције па је $I = sY$; (3) технички прогрес A расте по стопи g_A која је егзогено одређена; (4) стопе раста радне снаге, популације и запослености су идентичне и једнаке g_n и такође егзогено одређене.

Промена нивоа капитала дефинише се као разлика инвестиција и амортизације:

$$\frac{dK}{dt} = sY - \delta K, \quad \text{гдје је: } \delta - \text{стопа амортизације.}$$

Кандидат издваја неке теоријске поставке о увођењу нивоа загађења у модел раста (тражећи у томе везу са одрживим руралним развојем) из радова Копланда и Тејлора (*Copeland&Taylor, 1994*) гдје се полази од претпоставке да свака јединица економске активности F , генерише Ω јединица загађења као заједнички резултат *outputa*. Обим загађења емитован у атмосферу може се нпр. разликовати од произведеног загађења уколико постоје државне активности усмјерене на смањење загађења. Полази се од претпоставке да је смањење загађења активност са константним приносима и да је смањење загађења растућа, конкавна функција укупне економске активности F , и активности усмјерене на смањење загађења, F^A . Ако смањење загађења на нивоу A смањује износ загађења за ΩA јединица, тада имамо: *емисија загађења=креирано загађење-смањење загађења*. Уз економске активности усмјерене на смањење загађења, у модел се може уградити и претпоставка природне обнове, на што утиче очувана животна средина и активан однос према руралном развоју. Претпоставка да укупно загађење X зависи од самог тока емисије загађења, E је: $\dot{X} = E - \eta X$ гдје је $\eta > 0$ природна стопа регенерације, или обнове, а $X=0$, чиста животна средина без загађења. У Соловљевом моделу раста са егзогеним техничким прогресом, стопом раста ефективног рада g , полази се од претпоставке техничко-технолошког прогреса, са смањењем загађења Ω по стопи $g^A > 0$. Комбинујући ове претпоставке, Соловљев модел раста постаје:

$$\begin{aligned} y &= f(k)[1-\theta] \\ \dot{k} &= sf(k)[1-\theta] - [\delta + g_A + g_n]k \\ e &= f(k)\Omega\alpha(\theta) \end{aligned}$$

Гдје је: $k = \frac{K}{AL}$, $y = \frac{Y}{AL}$, $e = \frac{E}{AL}$, $f(k) = F(K, 1)$.

За кандидата је „зелени” Соловљев модел раста основа анализе дохотка *per capita* и квалитета животне средине који су произашли из „еколошке” Кузњецове криве.

Кандидат подсјећа да је раније економски раст углавном дефинисан класичним Харод-Домаровим моделом (Harrod, 1939; Domar, 1946). Харод-Домаров модел економског раста наглашава поједине дисфункционалне аспекти раста, док Соловљев модел раста у основи има неокласичну производну функцију. Класични модели немају димензију одрживости (очекивано, обзиром да су настали прије афирмације одрживог развоја). У пријави се осврће и на Коб-Дагласову производну функцију: $Y = AK^\alpha L^{1-\alpha}$, гдје је: α - учешће прихода од капитала у националном или регионалном БДП. Раст производње зависи од раста TFP, раста капитала и рада који су пондерисани својим учешћем у БДП. С обзиром да је $0 < \alpha < 1$ онда је и $1 - \alpha < 1$, што значи да ће раст TFP од 1% имати већи утицај на раст обима производње од раста рада или капитала за 1%. Допринос TFP се рачуна на основу обрасца:

$$\frac{dA}{A} = \frac{dY}{Y} - \left[\alpha \frac{dK}{K} + (1 - \alpha) \frac{dL}{L} \right]$$

Према кандидату главни фактори класичних производних функција ипак доминирају у моделу руралног развоја. Но, недостају еколошка димензија и фактор одрживости, који су незаобилазни у моделима/концептима одрживог развоја. Капитал као кључни фактор развоја је на руралним просторима, углавном је дефицитаран.

Кандидат сматра да се у пракси могу успјешно комбиновати наведени модели у оквиру тзв. мјешовитог егзогено-ендогеног приступа руралном развоју, који се и у теорији сматра оптималним решењем (Terluin, 2003).

Интегрални приступ одрживом руралном развоју фокусира се на становништво, привреду, природну средину и институције. Сагледавање економских, еколошких, социјалних, енергетских, културно-историјских, инфраструктурних, просторних и других компонената руралног развоја представља веома комплексан задатак. Задњих деценија одрживост покреће бројна питања, посебно у односу на схватања класичних теорија економског раста и развоја. Конвенционалне економске теорије привредни раст третирају као дугорочно повећање БДП или других модификација *outputa*, агрегатно или *per capita*. Привредни развој детерминише квантитет привредног раста допуњен квалитативним елементима, најчешће оличеним у прогресивним промјенама привредне структуре. При томе, класичари нису сматрали (или не у довољној мјери) да су процеси структурних промјена незамисливи без активне партиципације одрживости, као најважнијег конституента модерног развоја друштва. Привредни раст јесте први и основни услов функционисања „доброг друштва, јер оно мора да остварује стални и значајни економски раст-значајно повећање производње и запошљавања из године у годину (John Kenneth Galbraith, 2001)”. Само такве заједнице својим становницима могу понудити више и хуманије животне стандарде, оличене не само потрошачком

шизофренијом која се као омча стеже око модерне тржишне привреде (*Braxton Associates*, 1995), него и очувањем природне средине и постојећих ресурса, социјалном сигурношћу, смањењу свих врста друштвених конфликта и контроверзи итд.

Савремене стручна литература указује и на новије моделе руралног развоја (*Petrick*, 2013). *Top-down* приступ (одозго на доле) одрживог руралног развоја подразумијева да је држава или сличан административни орган иницијатор стратегија и програма развоја конкретног локалног подручја. Супротан *bottom-up* приступ (одоздо на горе) подразумијева активну партиципацију већег броја учесника и доносилаца одлука на нижим нивоима, тј. потенцира се учешће локалног становништва, односно, локалне заједнице, кроз локалне акционе групе, у свим фазама креирања и имплементације стратегије одрживог руралног развоја (*Mannion*, 1996).

У руралне развојне моделе треба укључити адекватне агрегате и показатеље. Аналогно дефиницијама кључних макроекономских агрегата и показатеља руралне територије или сектора (*Весна Јаблановић*, 2004) могу се дати сљедеће дефиниције.

- Бруто домаћи производ (БДП) руралног подручја или сектора је дио БДП створен на руралним територијама или дијеловима, тј. гранама привреде и дјелатностима укљученим у рурални сектор. Релевантан је, и објективан за рурална подручја и за ниво гране или сектора. Разликује се економски значај подручја које је у цјелини рурално од подручја која су значајно рурална.
- БДП *per capita* руралног подручја је количник агрегатног БДП руралног подручја и броја становника који на њему живе. Због значаја демографских фактора у развојним моделима, *per capita* су економски показатељи који указују на достигнути степен економског и социјалног развоја руралних територија. Овај показатељ је незаобилазан као сегмент руралних индикатора (РАИС метода, CSD индикатор и др.), у макроекономским моделима и анализама оцјењивања руралности и одрживости.
- Привредни раст руралног подручја је реални раст БДП, укупно и *per capita*. Рурални региони остварују и развој када се на њима остварују дугорочне стопе раста и структурне промјене у привреди, инфраструктури и институцијама. Рурални развој је комплексна категорија јер подразумијева бројне друге факторе из мултифункционалне друштвено-економске структуре и диверсификацију привредних активности (*Горан Поповић*, 2005).
- Инвестиције у руралну економију су средства која улажу у области и дјелатности које су просторно или секторски класификоване као руралне или претежно руралне.
- Фиксни фондови (капитал) руралне територије или сектора је кумулатив инвестиција у рурални комплекс.

Рурална развојна политика је релативно млада, па руралне фиксне фондове чини кумулатив инвестиција у посматраном периоду. Ефикасност инвестиција у рурално

подручје или сектор зависи од постојеће структуре, али и квантитета и квалитета инвестиција. Ефикасност и ниво инвестиција утичу на економски и социјални развој руралних региона или сектора, па и цијеле националне привреде. Од ефикасности инвестирања зависе економска, социјална, демографска, одржива (еколошка) и друга стабилност, раст мултифункционалне привреде и диверсификација привредних активности, тј. интегралне промјене привредне и друштвене структуре руралних подручја (*Горан Поповић, 2005*).

У Европској унији, руралне инвестиције се углавном обезбјеђују са комунитарног нивоа, али и националним и локалним програмима, домаћим и страним приватним инвестицијама. Радну снагу као фактор производне функције обезбјеђује тржиште рада које се поставља флексибилније према тражњи за радном снагом. Као ефекат, реална најамнина је нижа, што пружа могућност профитабилније производње.

Бројне су дилеме о томе на који начин управљати одрживим развојем руралних подручја, иако су, и у теорији и у пракси, већ познати бројни приступи, модели, политике и стратегије одрживог руралног развоја. Одрживи рурални развој у економским теоријама (*Његован и Црнокрак, 2012*) предмет је истраживања многих страних и домаћих аутора.

Рурални развој као мултифункционални, територијално заокружени модел раста, наслонен на класичну пољопривреду али и остале привредне дјелатности као нпр. шумарство, водопривреду, трговну, индустрију, комуникације и др. (*З. Закић и Ж. Стојановић, 2003*)

Аутор истиче да у стратегији развоја ЕУ класична пољопривреда све више препушта доминацију новом концепту мултифункционалног развоја пољопривреде и села, тзв. интегралном руралном развоју (*Вујатовић-Закић Зорка и Стојановић Жаклина, 2002*).

Суштина концепта интегралног руралног развоја је издвајање из БДП за ове потребе што је у ЕУ почело *Cork* декларацијом (1996) на Европској конференцији о руралном развоју. Декларација потврђује потребу да грађани Уније треба да плате како би Заједница остварила уравнотеженији и одрживи раст, како би се подигао квалитет живота и уједначили услови социјалне политике, здравства итд. Конференција у Корку је одржана под мотом „Живјети на селу”. Реформе структурних фондова (1987), *MacSharryjeve* реформе САР, договор из *Mastrichta* (1992) и *Cork* декларација јачају став о увођењу руралног модела развоја, модерне алтернативе класичном привредном. Рурална подручја Европске уније се морају развијати на широј основи, а не само на примарној производњи.

Модел руралног развоја се манифестује кроз пет кључних момената развоја (*Горан Поповић, 2009*): економски, социјални, институционални, демографски и еколошки. До сада не постоје истраживања која би утврдиола специфичне моделе интегралног руралног развоја за поједине земље у зависности од њихове економске развијености, географских и социјалних карактеристика, што је кључни мотив истраживања у овом раду.

Осим дефинисања појма и основних принципа руралног развоја, као и истицања

значаја праксе у руралном развоју (Moseley, 2003), Moseley у својим истраживањима апострофира улогу локалних партнерстава за рурални развој, европско искуство и др. (Moseley, 1996). Модерне концепције управљања одрживим руралним развојем захтевају промену традиционалних организационо-управљачких структура и веза, што значи да држава треба да дијели надлежности, задатке, активности и фондове са великим бројем партнера. Једна од форми је управо јавно-приватно партнерство, са циљем да се заједнички унаприједи локални развој (Bogdanov и др. 2011).

Посебну улогу у оквиру концепта одрживог руралног развоја има пољопривреда, која је традиционално најзаступљенија активност у руралној економији. Концепт одрживе пољопривреде проширен је на одрживи пољопривредни и рурални развој (*Sustainable agricultural and rural development*) - SARD концепт (Стојановић и Манић, 2009). Истраживања показују да је висок ниво руралног сиромаштва и незапослености, најчешће, тјесно повезан са великим ослањањем руралних подручја на пољопривреду.

За реструктурирање и унапређење економске базе руралних подручја неопходне су иницијативе и напори свих кључних субјеката одрживог руралног развоја (Ђекић и др. 2011), јер недовољан утицај одређених друштвених група може довести до појаве сиромаштва, социјалне искључености, угрожености културалног идентитета и др.

Будућност и одрживост руралног развоја се у научно-стручној литератури интензивно изучавају (Van der Ploeg, и др., 2000). Према кандидату нека значајнија питања која се разматрају су: пројектни приступ руралном развоју и интегрално спровођење секторских програма, сиромаштво у руралним подручјима наспрам модернизације и економског развоја урбаних центара, регионални рурални развој, еколошка питања, учење из примера добре праксе, неопходне промене у приступу руралном развоју (Gsanger, 2005).

Наглашава се значај нове руралне економије, те одговорности развојне политике (Hill & Campbell, 2005; Wojnes, 2007). Сматра се да је изузетно значајно за одрживи рурални развој: вођење адекватне аграрне политике, интегрално приступање руралном развоју, праћење ефеката „зелене револуције” (Gomez, и др, 2013), структурно прилагођавање и инвестирање у одређене секторе и приоритете, развој руралних капацитета и решавање друштвено-политичких проблема, и децентрализација руралних подручја.

Савремени изазови аграрног и руралног развоја на Балкану предмет су истраживања домаћих и страних аутора, а нарочито се истражују: аграрни и неаграрни аспекти руралног развоја (Ђекић, 2000), квалитет и безбедност хране и заштита потрошача (Grandov, и др, 2012), стање, проблеми и могућности руралног развоја (Вујичић и др, 2012; Cizler, 2013), трендови и модернизација у агробизнису (Вујичић, 1997), друштвена структура и капитал руралних подручја (Labrainaidis&Sukas, 2013).

Увиђајући искуства развијених у рјешавању проблема економске и демографске девастације руралних подручја, јасно је да се политика одрживог руралног развоја, уз подршку пољопривреди мора усмјерити и на развој непољопривредне економије.

Фармерска домаћинства у САД остварују доходак по основу пољопривреде, послова изван фарме и других извора и права као, што су: камате на штедне депозите, дивиденде, приходи из јавних програма итд. (Михајловић и Марковић, 2006).

У свијету су реализовани бројни пројекти многих међународних организација у области одрживог руралног развоја, као што су пројекти Светске банке, у периоду 2005-2009. године, у Бразилу, Мексику, земљама Источне Азије, Пацифика, Африке итд. (WB, 2013). Одрживи рурални развој се у Канади, на пример, промовише развојем пољопривреде и аграрном политиком (DFATD, 2003). О одрживом аграрном и руралном развоју у ЕУ (политика подршке, стање, циљеви, приоритети, савремени изазови) говоре званични статистички подаци и стратешка документа ЕУ (ЕС, 2013), као и истраживања многих аутора широм свијета, који се баве овом тематиком (Dwyer и др., 2007; Severini i Tantari, 2013; и др.). У ЕУ пољопривреда треба да осигура одрживи раст и очување природних ресурса. Еколошким питањима, односно, заштитом и чувањем животне средине придаје се велика пажња, што се види из бројних програма, фондова и подстицаја пољопривредним произвођачима и другим привредним субјектима који чувају природну средину.

Европска унија је 1991. године покренула *Leader* програм. *Leader* се односи на „*Links between actions of rural development*” што у преводу значи „веза између акција (активности) руралног развоја”. Од покретања 1991., програм је обезбједио руралним областима Европске уније неопходне алате за самостално и активно обликовање сопствене будућности. Програм еволуира током година као и ЗПП-САР. Информације које долазе на основу евалуације овог пројекта и од стејкхолдера указују да *Leader* програм представља алат који функционише добро у различитим ситуацијама и у различитим регијама. *Leader* програм представља интегрални дио руралне развојне политике. Охрабрујући учешће локалних заједница у креирању и имплементацији стратегија одрживог развоја, *Leader* програм се издваја као изузетно достигнуће, ресурс и мотив на основу кога ће се креирати будуће руралне политике. У суштини концепта *Leader* је идеја да су разлике између руралних области Европске уније такве, да чине развојне стратегије ефикасније и корисније ако се развијају и имплементирају на локалном нивоу од стране локалних заједница, уз јасне и транспарентне процедуре, подршку јавне администрације и помоћ при трансферу добре праксе. Основна разлика између *Leader* и традиционалних руралних политика је то што *Leader* програм даје одговор на питање „како наставити даље” (традиционалне политике дају одговор на питање „шта је потребно да се уради”). Карактеристике *Leader-a* су: (1) локалне развојне стратегије засноване на појединим областима; (2) одоздо на горе елаборација и имплементација стратегија; (3) локално јавно-приватно партнерство: локални акциони тимови; (4) интегрисане и мултисекторске акције; (5) иновације и иновативност; (6) кооперација, и (7) умрежавање.

Кандидат истиче да је у задњој декади двадесетог вијека настављено са указивањем на значај руралног развоја у процесу економског раста и стављањем нагласка на потребе руралног сектора. У том смислу, могуће је навести неколико мишљења као

нпр. *Duncan*-а и *Howell*-а (1992) као и *Sahn*-а и других (1997) који су истицали да потенцијалне користи од програма прилагођавања представљају смањење руралног сиромаштва које иницирају односи размене. Међутим, како наводе *Sahn* и др. (2003), такве промјене као што је промовисање експортно оријентисане пољопривреде, могу битно утицати на прехранбену сигурност сиромашних.

Објашњавајући значај и улогу појединих сегмената као што су нпр. интерсекторске везе и наглашавајући неопходност интеракције јавног и приватног партнерства (*Bryden* и др., 2001-2004), или значај социјално-културног окружења за унапређење конкурентности (*Porter*, 1990), многи аутори покушавали су дати допринос рјешењу проблема руралног развоја и сиромаштва које прати развој руралних територија.

И на крају прегледа досадашњих истраживања, кандидат се осврће и на неке друге погледе и дискусије о улози и релативном значењу руралног сектора у теорији економског развоја. Истиче да постоји велики број радова и ставова међународних аутора са нешто другачијом садржином, јер у њиховим радовима расте забринутост због пораста сиромаштва и потхрањености у урбаним зонама (*Haddad* и др., 1999).

О овом проблему углавном говоре као о приближавању рурално урбаних генова у случајевима када расте урбано сиромаштво (*von Brown*, 1993) и како се урбано сиромаштво и потхрањеност пренебрегавају (*Maxwell*, 1998). Чињеница је да је и ово значајан проблем, али наше мишљење је да се на тај начин фокус са руралних, жели пребацити на укупне проблеме сиромаштва и тако заташкати углавном неуспешна политика руралног развоја у недовољно развијеним земљама.

2.2. Преглед истраживања

Комплексност теме, проблема истраживања и постављених хипотеза захтијева да се истраживање састоји из више везаних дијелова који ће представљати методолошки и садржајно јединствену научно-истраживачку цјелину.

У *уводном* дијелу кандидат ће образложити: проблем истраживања, основну и помоћне хипотезе и методологију коју ће користити приликом истраживања појединих питања и проблема.

У *првом* дијелу докторске дисертације кандидат ће приказати теоријске аспекте руралног развоја, циљеве интегралног руралног развоја, макроекономски и глобални значај примјене модела интегралног руралног развоја. Намјера кандидата се уочава из самог наслова овог поглава „Рурални развој као модерна развојна парадигма“ у којем се бави наведеним темама: теоријским аспектима руралног и одрживог развоја, секторском и територијалном приступу економском развоју, те моделима ИРР.

У *другом* дијелу дисертације кандидат ће представити одрживе моделе привредног раста и развоја, европски приступ руралном развоју, те остале моделе и приступе руралном развоју, на примјеру ЕУ и САД, али и других земаља. Под називом: Одрживи модели привредног развоја, кандидат ће анализирати класичне и одрживе моделе економског раста, посебно *Green Solow* модел. У овом дијелу ће се извршити анализа резултата руралног развоја у Европској унији, као и остали модели и приступи руралном и одрживом развоју, као и искуства руралног развоја у земљама у развоју (Босна и Херцеговина и изабране земље)

У трећем дијелу докторске дисертације под називом: Рурални развој и модерна пољопривреда, кандидат ће указати на макроекономске и микроекономске аспекте могућности издвајања средстава за рурални развој у развијеним и слабије развијеним привредама, и пољопривредно оријентисаним земљама. Извршиће се SWOT анализа предности и недостатака имплементације руралне политике. Затим ће кандидат јасно указати на предности и недостатке улагања у пољопривреду наспрам предности и недостатака улагања у ИРР. На крају трећег дијела анализираће се предности и мањкавости имплементације руралне политике.

У четвртој дијелу дисертације креираће се модели интегралног руралног развоја за развијене, земље у развоју и земље оријентисане на модерну пољопривреду. У овом, истраживачком дијелу квантификоваће се економски, социјални и остали фактори руралног развоја, креирати модел интегралног руралног развоја за развијену земљу, за земљу у развоју, као и за земље оријентисане на услуге и индустрију и модерну пољопривреду. У овом дијелу ће се дефинисати специфичности избора модела за Босну и Херцеговину и Републику Српску. Посебан акценат ће бити на корелационој и регресионој анализи *inputa* и *outputa* за пољопривредно оријентисане земље, земље у развоју и развијене земље.

На крају ће се представити добијени резултати истраживања и извршити тестирање основне и помоћних хипотеза. Биће образложен научни и прагматични допринос дисертације, на основу добијених резултата истраживања у овој области. Извешће се закључци до којих се дошло на основу добијених резултата истраживања.

На крају дисертације налази се списак литературе и друге техничке информације.

2.3. Циљеви истраживања

Полазећи од теме, проблема и предмета истраживања, кандидат је поставио научне и друштвене циљеве истраживања.

Научни циљеви истраживања су обрађени кроз научно опис, класификацију, објашњење и предвиђање.

Научни опис. Описаће се концепт руралног развоја, његова одрживост и веза са пољопривредом, општи модели развоја, као и политика руралног развоја Европске уније. Описаће се и зависност избора модела руралног развоја од економске снаге државе и политичких одлука.

Класификација. Анализом доступне литературе и досадашњих истраживања која су имала у фокусу развој руралних подручја, извршиће се класификација модела руралног развоја у зависности од економске снаге, географских и природних карактеристика државе. Затим ће се посебно класификовати државе оријентисане на пољопривреду и рурални развој, са једне стране, као и државе које су оријентисане на индустријску производњу и услуге, са друге стране. Како је већ је речено, методом класификације ће се детерминисати приједлог оптималног модела руралног развоја.

Објашњење. Објасниће се значај руралног развоја за економски развој и укупан друштвени просперитет руралних територија. Посебно ће се објаснити зависност модела руралног развоја од економске снаге државе и од политичких одлука о прерасподјели БДП у корист руралног сектора.

Предвиђање. Сагледавањем зависности избора модела руралног развоја, са једне стране

и економске снаге и политичке воље за прерасподјелу БДП у корист руралног сектора, са друге стране, кандидат ће покушати да предвиди са извјесним степеном сигурности, примјеном квантитативних метода, утицај изабраног модела руралног развоја на економски развој и укупан друштвени просперитет руралних територија.

Друштвени циљеви истраживања

Друштвени циљеви истраживања се односе на директне и индиректне користи које ће имати држава, академска заједница, предузећа и цјелокупна јавност.

Држава ће имати корист на основу сљедећих циљева истраживања:

1. Детаљно упознавање са значајем модела руралног развоја за економски развој и друштвени просперитет руралних територија. То је значајно за транзиционе земље које су традиционално оријентисане према класичној пољопривреди (БиХ, Република Српска и др.);
2. Указивање креаторима и носиоцима економске политике на неопходност креирања интегралног модела руралног развоја, усклађеним са економском снагом и географским карактеристикама Републике Српске;
3. Разумијевање да креирање и имплементација модела одрживог руралног развоја захтијева финансијска средства и политичку вољу за прерасподјелу дијела БДП за рурални развој, смањење непродуктивне традиционалне производње и усвајање савременог модела руралног развоја;
4. Изналажење извора финансирања за креирања и имплементацију интегралног модела руралног развоја, са акцентом на фондове ЕУ, којима се финансирају пројекти одрживог руралног развоја (у Републици Српској и у БиХ);
5. Анализа искустава других земаља сличне економске и политичке прошлости које су имплементирале, или су у процесу имплементације модела руралног развоја и анализа њихових искустава ради ефикасније имплементације модела интегралног руралног развоја.

И коначно, кандидат сматра да модел руралног развоја нуди рјешења која буде иницијативе код будућих инвеститора и интересно их вежу за руралне територије. Такав приступ доводи до равнотеже између локалних заједница и државне власти са једне стране, и комунитарних институција Европске уније са потенцијалним инвеститорима на руралним територијама, са друге стране. Облици улагања ће зависити од економских мотива инвеститора, уз кључно учешће малих, средњих и микро предузећа, као и породичних фарми.

2.4. Хипотезе истраживања

На основу проблема и предмета истраживања ове дисертације, кандидат је дефинисао главне и помоћне хипотезе.

Главна хипотеза:

Н₀: Економски развој и друштвени просперитет руралних територија зависе од подршке из буџета, односно издвојеног дијела БДП за имплементацију мјера руралне политике. Избор модела интегралног руралног развоја највише зависи од економске снаге земље и политичке воље да се дио БДП усмјери за рурални сектор.

Економије високих БДП и БДП per capita издвајају више.

За разлику од неразвијених и мање развијених, развијене земље имплементирају амбициозне дугорочне политике и програме интегралног руралног развоја.

Помоћне хипотезе:

H₁: Пољопривреда је дјелатност која највише детерминише правац и интензитет политике руралног развоја. Пропорције улагања у директну пољоприврену подршку или рурални развој зависе од улоге пољопривреде у стварању укупног БДП. Ако држава или регија имају предиспозиције за интензивну и конкурентну пољопривредну производњу, директна подршка пољопривреди има предност у односу на издвајања из буџета за потребе руралног развоја.

Ово је кључно правило када је ријеч о креирању макроекономских пропорција, односно, расподеле буџета.

H₂: Уколико је привредна структура државе или регије орјентисана на секторе услуга и индустрије, тада се, без обзира на величину државе, у моделу руралног развоја издвајају пропорционално већа буџетска средства за интегрални рурални развој, у односу на конвенционалну (директну) подршку пољопривреди

H₃: На креирање модела руралног развоја утичу и географски, демографски и други фактори (нпр. природни ресурси). Величина и географске специфичности земље или регије утичу на избор модела руралног развоја. Подршка руралном развоју у већим земљама са природним различитостима (ресурсним, географским и др.), или оним оријентисаним на туризам и услужне дјелатности је већа од директне подршке пољопривреди.

2.5. Материјал и метод рада

Кандидат ће током истраживања примјењивати комбинацију више научних метода. У пријави докторске дисертације кандидат је навео релевантну литературу (чак 211 извора) те бројне публикације, интернет и друге изворе.

Основни метод истраживања у економској науци је апстракција. Метода апстракције из анализе искључује све што је небитно, тј. анализу фокусирамо на утицај који има економска снага и политичка воља да се дио БДП прерасподијели у рурални сектор на избор модела руралног развоја. Апстракцијом се долази до модела који одражава тенденцију развоја посматраних појава.

За остварење претходно дефинисаних циљева истраживања примјениће се економска анализа чији је основни задатак да успостави законитости између варијабли од којих је модел сачињен.

Економска анализа је приступ који почиње са скупом претпоставки; тада се логички изводе одређени закључци, процјене и предвиђања о економском понашању људи, предузећа или привреде. Овим поступком се анализира међусобни однос појединих економских категорија систематизованих као независна и зависне варијабле, а потом изводе закључци и формирају ставови о функционисању економских процеса.

Економском анализом дефинисаног модела долази се до односа између посматраних економских варијабли.

Методом индукције се дефинише интегрални модел руралног развоја и његов значај за економски развој и друштвени прогрес руралних територија затим квантитативно мјерење и дефинисање варијабли којима се мјери достигнути ниво руралног развоја (тзв. рурални индикатори).

У истраживању ће се на основу спроведеног емпиријског истраживања уз помоћ статистичких метода (дескриптивна анализа, панел анализа, економетријски тестови и тестови узрочности) и техника доћи до општег закључка о узрочно-последичној вези између економске снаге државе и политичке подршке политикама руралног развоја, са једне стране и одреживог развоја руралних области, са друге стране.

Кандидат ће ради постизања циљева истраживања и тестирања хипотеза приступити прикупљању података из секундарних извора. Кључни извори у овом истраживању биће националне статистичке институције, националне централне банке, интернет сајт ММФ-а, интернет сајт ЕЦБ, интернет сајт Свјетске банке, ЕУРОСТАТ и остали релевантни извори. Незаобилазани секундарни извори података су свакако научни и стручни чланци, књиге, те остале публикације који су везани за подручје истраживачке теме.

Такође, посебан допринос овог истраживања се огледа у чињеници да је у фокусу анализе и питање одрживости економског раста руралних подручја. У тој субанализи примјеном одговарајућих квантитативних метода и модела покушаће се доказати да је у модерним економијама фактор одрживости веома значајан. Но, кључна анализа се односи на доказивање чињенице да улагања у пољопривреду и рурални сектор директно зависе од „државне“ подршке, при чему је једна од важних детерминанти и показатељ о учешћу пољопривреде и руралног сектора у националном БДП.

2.6. Научни допринос истраживања

Дефинисане хипотезе и модел истраживања јасно показују да ће се последице њиховог доказивања, оповргавања и тестирања стећи нова сазнања о значају интегралног руралног развоја за економски развој и укупан друштвени просперитет руралних територија. Ово је изузетно значајно за академску заједницу, а посебно за скроман научни фондус из ове области економске науке, како у Босни и Херцеговини, тако и у другим земљама.

Посебан допринос односи се на дефинисање/креирање приједлога специфичних модела интегралног руралног развоја за поједине земље у зависности од њихове економске развијености, географских, социјалних и демографских карактеристика. Аутор се одлучио за оригиналну идеју, да анализу усмјери на земље које су више или мање усмјерене на аграрну производњу, што поред научног има и прагматични значај.

Такође, посебан допринос се огледа у чињеници да је у фокусу анализе питање инволвирања одрживости и одрживог развоја у економски раст руралних подручја. Примјеном квантитативних модела кандидат ће покушати доказати да улагања у пољопривреду и рурални сектор требају директно зависити од учешћа пољопривреде

и руралног сектора у националном БДП-у.

Анализа ће показати да ли избор модела руралног развоја и његово трајање директно зависе од економске снаге земље, што ће бити оригиналан истраживачки подухват. Такође, анализа ће показати јесу ли улагања у пољопривреду и рурални сектор директно зависна од учешћа пољопривреде и руралног сектора у националном БДП? Квантификација односа између посматраних појава омогућиће дефинисање модела руралног развоја за развијене земље, земље у развоју, али и са секторског аспекта, земље орјентисане на пољопривреду и земље орјентисане на индустрију и услужни сектор.

Тиме ће економска наука добити нове спознаје креирању модела одрживог руралног развоја, као и факторима који утичу на процес избора, креирања и имплементације модела интегралног руралног развоја. На овај начин створиће се основе за креирање и примјену ефикасних мјера развојне политике и темељ за нова научна истраживања у овој области.

Академска заједница ће бити упозната са приједлозима модела интегралног руралног развоја за економски развој и укупан друштвени просперитет руралних територија, као и са проблемима са којима су се суочавале различите државе, без обзира на економске, социјалне и географске карактеристике при креирању и имплементацији модела интегралног руралног развоја. Зато ће научни резултати из овог истраживања бити интересантни у већем броју земаља. Иако у савременим околностима проблеме одрживог руралног развоја треба рјешавати интегрално, али према специфичностима конкретног подручја, кандидат ће се покушати дефинисати универзални модел одрживог руралног развоја који ће бити адекватан у претежно аграрним и претежно индустријским земљама и зависити од локалних развојних потенцијала и друштвено-економског окружења, тј. од расположивих интерних и екстерних фактора.

И коначно, дефинисане хипотезе и модел истраживања јасно показују да ће се тестирањем стећи нова научна сазнања о значају интегралног руралног развоја за економски раст и прогрес руралних територија, при чему се преферира дефинисање специфичних модела руралног развоја за поједине земље у зависности од њихове економске развијености, географских и социјалних карактеристика.

3. ОЦЈЕНА И ПРИЈЕДЛОГ

На основу увида у документацију и податке које је кандидат Мр Родољуб Топић поднио Економском факултету Универзитета у Бањој Луци приликом пријаве теме докторске дисертације под насловом **„КРЕИРАЊЕ МОДЕЛА РУРАЛНОГ РАЗВОЈА У РАЗВИЈЕНИМ ЗЕМЉАМА”**, Комисија је јединствена у оцјени да кандидат испуњава потребне услове за израду докторске дисертације и да је

предложена тема прихватљива да се истражује као докторска дисертација.

Позитивну оцјену о подобности кандидата Комисија доноси на основу слиједећих чињеница:

- кандидат мр Родољуб Топић има звање магистра економских наука;
- кандидат има објављене научне и стручне радове који, по оцјени рецензената, потврђују способност и квалификованост кандидата за коришћење научне методологије у истраживањима економских појава;
- кроз објављене радове кандидат је показао да је добар познавалац области у којој пријављује докторску дисертацију;
- кандидат има значајно истраживачко искуство;
- кандидат се одликује карактерним и професионалним квалитетима потребним за бављење научним радом.

Позитивну оцјену о прихватљивости предложене теме докторске дисертације кандидата мр Родољуба Топића под насловом „**КРЕИРАЊЕ МОДЕЛА РУРАЛНОГ РАЗВОЈА У РАЗВИЈЕНИМ ЗЕМЉАМА**” Комисија је донијела уважавајући слиједеће чињенице:

- кандидат, нити било које друго лице, до сада није предлагало или радило докторску дисертацију под наведеним насловом на Економском факултету Универзитета у Бањој Луци, а према информацијама доступним Комисији, ни на другим факултетима у БиХ и окружењу;
- тема докторске дисертације је по наслову и основним садржајним елементима довољно широка да се може сматрати погодном и пожељном за самостално научно истраживање;
- предложена тема докторске дисертације и концепт истраживања, од дефинисања проблема истраживања, предмета и циља, метода научно-истраживачког рада, структуре садржаја, хипотеза и библиографије, до очекиваних резултата и закључака наговјештава да ће кандидат дати оригинални научни допринос.

На основу претходне позитивне оцјене подобности кандидата Мр Родољуба Топића и његовог приједлога теме докторске дисертације,

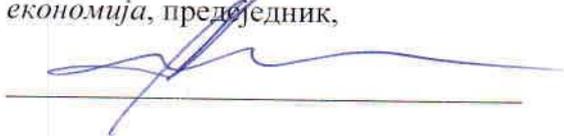
Комисија предлаже

Наставно-научном вијећу Економског факултета и Сенату Универзитета у Бањој Луци да прихвати овај Извјештај и одобри мр Родољубу Топићу израду докторске дисертације под насловом *“КРЕИРАЊЕ МОДЕЛА РУРАЛНОГ РАЗВОЈА У РАЗВИЈЕНИМ ЗЕМЉАМА”*

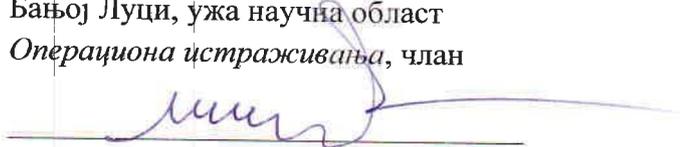
У Бањој Луци, 02.09.2016. године

ПОТПИС ЧЛАНОВА КОМИСИЈЕ

1. Др Горан Поповић, редовни професор,
Економски факултет Универзитета у
Бањој Луци, ужа научна област
*Теоријска економија и међународна
економија*, председник,

2. Др Станко Станић, редовни професор,
Економски факултет Универзитета у
Бањој Луци, ужа научна област
Операциона истраживања, члан

3. Др Гојко Рикаловић, редовни професор,
Економски факултет Универзитета у
Београду, ужа научна област *Економска
политика и развој*, члан.

